

Sárkány professzor Úr emlékére

Elhalálozott 91. életévében 1996. május 10-én

80. születésnapjára írtam köszöntőt boldogan, szívesen és kívántam hosszú életet, ami csak 10 évig, 90 éves koráig tartott.

Most szeretném összeszedni magam a gyász súlya alól, és megemlékezni Sárkány professzor Úrról, akit tanítómesteremnek érzek a pályám során.

Életrajzi adatait röviden fel lehet vázolni.

Désen, 1906. március 18-án tanári családban született. Iskoláit az első világháború idején, Désen, Fogarason, Makón, Budapesten végezte. Gimnáziumi érettségi után 1924 szeptemberében a Műegyetem Gépészmérnöki Karára íratkozott be, de a II. félévben egészségi okokból orvosi tanácsra pályát változtatott, a következő 1925/26 tanév második félévében a Pázmány Péter Tudományegyetemre átiratkozva a Bölcsészettudományi Karon folytatta biológiai, földrajzi, későbbi kémiai tanulmányait és szerezte meg (1930 április 26.) középiskolai tanári képesítését. Már ezt megelőzően a nyugalomba vonuló dr. Mágocsy-Dietz Sándor professzor, intézeti igazgató előterjesztésére 1928. szeptember 1-jétől megbízással fizetéses, majd kinevezéssel díjas egyetemi gyakorlonok lett az Általános Növénytan majd Paál Ár-

pád professzor vezetésével a Növényélettani Intézetben. Később tanársegéd, ill. adjunktus ugyanitt. 1934. június 22-vel bölcsészdoktori oklevelet szerzett, 1941. januárjában pedig a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara „növényanatómia” témakörben egyetemi magántanárrá habilitálta. Ugyanezen évtől magyar állami ösztöndíjjal a bécsi Collegium Hungaricum tagjaként kutató munkát folytatott Bécsben, Tharandban és Berlinben. – Folyamatos egyetemi munkásságát részben megtartva új feladatkört jelentett az, hogy az Egyházi Vezetőség 1936/37. tanévtől kezdve a budapesti fasori evangélikus gimnázium tanárává megválasztotta. E végleges állásáról, melyet nagy örömmel, hivatástudattal és sok sikerélménnyel töltött be, 1942. december 31-vel lemondott. 1943. január 1-jétől ugyanis a Magy. Kir. Földművelési Miniszter az előző évben, újonnan létesített M. K. Növényörökléstani és Nemesítéstani Kutató Intézet szövetteni osztályára kísérletügyi főadjunktussá, majd 1947. márciusától kísérletügyi igazgatóvá nevezte ki. 1943/44. tanévtől kezdve Gimesi Nándor professzor, a Pázmány Péter Tudományegyetem Növényélettani Intézete új igazgatójának javaslatára

a Kar megbízta a gyógyszerészhallgatók általános, majd teljes növénytani (sejttani, szövettani, alaktani, élettani, rendszertani) oktatásával, a biológus hallgatók részre pedig ún. magántanári speciális előadásokat tartott.

A gyógyszerészképzés reformjával összefüggésben a Kar egyhangú meghívására és javaslata alapján a Vallás- és Közoktatási Miniszter a megszervezendő új Gyógyszerészi Növénytan Tanszékre, 1947. október 22-vel egyetemi nyilvános rendes tanárrá nevezte ki. A fokozatosan kiépített és a többirányú oktató, - illetve kutató munkára alkalmassá fejlesztett tanszéket, mint vezető 27 éven át, 1973. november 1-jéig irányította. Ezt követően ugyanott, de módosított néven a „Növénytanszék” tevékenykedett oktatói, kutatói munkakörben, nyugállományba vonulásáig, azaz 1976. december 31-ig. A további években is szerződéses alapon a tanszék néhány témájának kutatásában, súlypontosan és folyamatosan az alkaloid máknemesítésben (morfin, tebain, kodein, narkotin) irányítóként vett részt, mint tudományos tanácsadó. Ezért igen jelentős Sárkány professzornak mákfajta nemesítő munkája. Több éves kiválasztásos, majd keresztezéses módszerrel két államilag minősített mák fajtát hozott létre munkatársaival, melyek megbízhatóan jó teljesítményűek (SB és BC₂).

Kutatómunkájában elsőként szövetfejlődéstani vizsgálatokkal foglalkozott és néhány kétszikű növény (ricinus, farkasalma, napraforgó) szállítószövetrendszerének kialakulását tanulmányozta. Vizsgálta továbbá azt is, hogy egyes anyagok pl. a gyökérfejlődést serkentő heteroauxin, milyen hatást fejtenek ki a különböző szövetek differenciálódásában. A fás növények fatestének mikroszkópos szerkezetét elemezve (xilotómia) kb. 50 fajra érvényes, gyakorlati és egyben diagnosztikai értékű, táblázatos szövettani határozókulcsot állított össze.

Kutatómunkájának egészen más irányát jelölik azok a vizsgálati eredményei, amelyek növényi eredetű régészeti, ősnövénytani és az őseMBERI tűzhelyekből előkerült faszénmaradványok fajazonosító mikroszkópos meghatározására (antrakotómia) vonatkoznak, ezek alapján ugyanis fejlődéstörténeti, klimatológiai és hazánk erdő-történetében adatokat nyújtó következtetések vonhatók le. Megemlíthető, hogy a növényi mikrotechnika körében új beágyazási, festési stb. eljárásokat vezetett be.

Számos gyógynövénynek anatómiai és kémiai leírását irányította (pl. maszlag, macskagyökér,

som, vérehulló fecskefű) a Magyarország kultúrflórája kiadvány számára.

1952-ben a Tudományos Minősítő Bizottság az addigi tudományos munkája és kutatási eredményei elismeréseként a „biológiai tudományok doktorává” minősítette. 1955-ben korszerű kutatásaiért akadémiai elnöki jutalomban részesült. – 1961-ben pedig az „Oktatásügy kiváló dolgozója” címmel tüntették ki. Az Alkaloida Vegyészeti Gyár által alapított „Kabay-emlékplakettet” három alkalommal kapta meg.

Nyugalomba vonulásakor 1976/77. tanévben pedig oktató, nevelő, kutató és tanszékvezető munkája elismeréseként az ELIE Tanácsa „Eötvös Loránt arany emléklakettjével”, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem „Semmelweis-aranygyűrűjével, Gyógyszerészeti Társaság pedig „Kazay Endre” plakettel tüntette ki. Ezekon kívül az MTA-tól és az MGYI-tól, az ELIE-től egyéb kitüntetések is kaptak elismerésként.

Egy oktató számára nem mindig lelkesítő, valójában azonban szükségyszerű feladat a tankönyvírás. Mivel a növénytanszék jórészt vizuális tárgy – magam is oktattam 21 éven át, mint Sárkány Professor beosztott tanársegédje ill. adjunktusa, később docensként is – legfontosabb volt látatni a fejlődés menetét, aminek Sárkány professzor nagymestere volt Gombos Géza rajzolóval néha órákig ült a mikroszkóp vagy sztereomikroszkóp mellett, hogy egy mohatelep vagy egy páfrány ivaros nemzedékének megfelelő illusztrációját adja eredetiben. Nem szerettem átvenni az évtizedek óta, néha kisebb-nagyobb hibával forgalmazott tankönyvekben megjelenő ábrákat –, mindennek maga járt utána. Így hát a Tankönyvkiadónál megjelent Növénytanszék gyakorlati ma ma is egyedülálló és pótolhatatlan.

Sajnos saját értékes könyveit, jegyzeteit nem kívánta saját maga menedzselni, az már nem az ő munkaköre volt, a könyvkiadók pedig nem figyeltek fel sem akkor, sem azóta a születő nemzetközi értékekre. Így a Növénytanszék gyakorlati ma már nem kapható, pedig több gyógyszerész és biológus generáció nevelkedett belőle. Érdemes lenne még posthumus kiadni.

Szeretném hangsúlyozni Sárkány professzor gyógynövény-nemesítő tevékenységét is, ami szintén példamutató. Örömmre szolgál, hogy engem is bevont ebbe, arra kérve, hogy tanítsam be laboránsait a gyors és szelektív vékonyréteg-kromatográfiás értékelő vizsgálatok előkészítő munkáiba. Sokan azt mondták, hogy egy 8 általánost végzett munkást erre nem lehet betanítani. Azóta

azok, akik vállalták, részben maguk is elvégezték a vegyésztechnikumot, vagy olyan manuális készségre tettek szert, hogy a mátkókból extrahálni tudták az extraktumot, tisztították, átrázták, az alkaloidokat pH érték alapján elválasztották, réteget tudtak kenni és fel tudták vinni, majd kifejleszteni az anyagokat.

Az értékelést hosszú évekig magam csináltam részben denzitometriával. Ezeket az embereket nagyszerűen meg lehetett tanítani az egyszerűbb kémiai műveletekre, közérthető nyelvre lefordítva a tudományt

Ez számomra is nagy pedagógiai élmény volt, amit bevallom, sokszor gyümölcsöztettem intéze-tem vezetésében, a munkatársak nevelésében is.

Sok tapasztalatot vettem át Sárkány professzor-tól és legfőképpen a kutatói-, oktatói stílusát próbáltam ellesni; a munkatársakkal való bánásmó-dot, ő ugyanis szívesen hagyta önállóan dolgozni az embereket, sokszor csak távolról figyelt.

Sárkány professzor utolsó 10 évében, 80–90. életéve között, amikor kedves, segítőkész feleségét is elveszítette, csak a máknak és az elektronmikroszkópnak élt. Eljárt különböző laborokba, ahol ő elektronmikroszkópos felvételeket készíthetett, amiket publikált és szívesen bemutatott hazai, külföldi kongresszusokon, pl. a mák tejsöveiről, amit ma is állandóan idéznek az Egyesült Államoktól hazánkig.

Az ő dinamikus, örökifjú szemlélete adott alapot ahhoz, hogy a gyógyszerészhallgatók nem vesztették el a támadások idején sem érdeklődésüket a gyógynövények és a természetes bioaktív anyagok iránt. Bennünket gyógyszerészeket megkülönböztető szeretettel tanító és gondunkat viselő professzorunkat még nagyon sokáig emlegetni fogjuk – emlékéit áldani fogjuk haló poraiban is.

Prof. dr. Petri Gizella